

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ОМОВЛЕННЯ НЕГАЦІЇ НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

С. О. Швачко, д-р філол. наук, професор;

І. І. Наливайко, магістр,

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна;

Стаття присвячена дослідженню негациї у стилістично забарвлених текстах, осмисленню її комунікативної інтенції. Здійснюється комплексний аналіз структурно-семантичних складових досліджуваного об'єкту.

Ключові слова: категорія негациї, експлікація, імплікація, оксиморон, літота, мейозис, гіпербола, антитеза, фразеологізм.

Мовне заперечення широко використовується в стилістиці англійської мови для позначення контрасту, відсутності елемента, що описується, актуалізації єдності протилежностей та дескриптивізації іронічного чи навіть саркастичного трактування референта. До головних стилістичних прийомів, які побудовані на негациї, належать: антитеза, оксиморон, літота, мейозис, іронія, риторичні запитання, фразеологізми та гіпербола.

Об'єктом статті є негация у англійському дискурсі, **предметом** – стилістичне заперечення для вираження чи підкреслення окремих характеристик, про які йде мова в реченні.

Механізм заперечення несе актомовленнєве навантаження комунікативної інтеракції, у багатьох випадках призводячи до модифікації характеру мовленнєвих дій, звідки і впливає **актуальність** роботи. На сучасному етапі розвитку стилістичне заперечення знаходить своє втілення у художньому дискурсі для створення інтенційного ефекту. Крім того, категорія негациї є малодослідженою і потребує значної уваги науковців.

Метою дослідження є моделювання досліджуваної категорії на матеріалі стилістичних засобів, їх структурних та підструктурних паттернів.

Впродовж багатьох століть заперечення є актуальним об'єктом міждисциплінарного дослідження у річищі логіки, філософії, соціології, психології тощо. У лінгвістиці заперечення також є однією з основних когнітивно-комунікативних напрямків наукового пошуку. Попри значну кількість наукових розвідок, присвячених проблемі заперечення, вона стоїть у центрі наукової парадигми мовознавчих студій. У вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці існує значна кількість наукових праць, які висвітлюють ті чи інші аспекти проблеми заперечення.

Негация реалізується різними способами: експліцитно – за допомогою спеціалізованих морфологічних маркерів вираження заперечення, імпліцитно – у глибинних структурах лексичних одиниць, а також невербально – через відповідну жестикуляцію, міміку, візуальний контакт, моторику тіла, паралінгвальні засоби [1, с. 31].

Заперечення – елемент значення речення, який вказує, що зв'язок, який встановлюється між компонентами речення, на думку мовця, реально не існує [2, с. 249] або що відповідне стверджувальне речення відкидається мовцем як помилкове.

Найчастіше негативне висловлювання спостерігається в такій ситуації, коли відповідне йому стверджувальне було зроблено раніше або входить у загальну презумпцію мовців. Заперечення – одна із властивих всім мовам світу вихідних, семантично не розкладених значеннєвих категорій, яка не піддається визначенню через простіші семантичні елементи [3, с. 223].

Стилістично-синтаксичні засоби створюють ефект живого мовлення, його експресивності, що, звісно, і привертає нашу увагу, як читачів. Заперечення часто використовуються у різних стилістичних засобах для передачі певного комунікативного впливу.

Стилістичне протиставне заперечення має яскраве відображення в оксимороні. Це троп складається з двох контрастних по значенню лексичних одиниць, які зазвичай містять антонімічні семи [4, с. 56]. Наприклад: *And faith unfaithful kept him falsely true* [1, р. 62]. Оксиморон є одним із основних стилістичних засобів англійської мови, який містить імпліцитне заперечення. Такий стилістичний прийом широко використовується в характерологічній функції: *I can resist anything, except temptation* [5, р. 44]. Слова *resist* і *temptation* є протилежними і категоризують ендозону поняття неґації. Завдяки цьому створюються відповідні конструкції – стилістичні фігури. Так, у назві заголовку роману британського письменника В. Голдінґа «Темрява видима» використано **оксиморон** (англійська назва твору – «*Darkness Visible*») [6]. Поєднання в оксиморонах номінацій, протилежних за модальністю емоцій, обумовлює семантичний зсув. У таких випадках спостерігається розходження між неґативною системною та мовленнєвою оцінками. В оксиморонах, індивідуально оцінних за своєю суттю, порушуються канонізовані закони логіки: алогічна валентність породжує астандартне вживання.

Антитеза (грец. *antithesis* – протиставлення) – стилістичний прийом, що полягає у зіставленні протилежних думок або образів для посилення враження [7, с. 21]. Це стилістична фігура, побудована на підкресленому протиставленні протилежних явищ, понять, думок, почуттів, образів. Наприклад: «*It is scary, but Lord, it is wonderful!*» – *Cathie Pelletier, author of A Marriage Made at Woodstock* [8]; «*Excellent characterization, a plot that is involved; but not too complicated and a pleasing writing style are combined in this latest mystery novel*» – *The Chattanooga Times* [8]. В основі антитези лежить антонімічна пара, але при цьому в антитезі використання антонімів не завжди обов'язкове. Протиставлення понять дає можливість авторові створити надзвичайно виразний, об'ємний образ, в якому зіставляються прямі і переносні значення слів, а також – різке і непослідовне порівняння. Зазвичай протиставляються факти та явища об'єктивної дійсності за головними та другорядними ознаками. Наприклад: «*Stephanie Plum is a bunt hunter, but with a great sense of humor that balances out her attitude and worse luck*» – *Time* [9]; «*Consistently, inventively mad... wild, but wonderful!*» – *Isaac Asimov's Science Fiction Magazine* [8]. Віддаленість ознак, що зіставляються, зумовлена тим, що значення одного з елементів контрастного протиставлення представлено в формі образного перифраза, в результаті чого зв'язок між членами протиставлення послаблюється та зростає роль комунікативної ситуації. Неґація спрацьовує практично на всіх рівнях мови, зокрема яскраве вираження цієї категорії спостерігається у модусі мовленнєвої діяльності, наприклад у риторичному питанні.

Риторичне питання – одна із стилістичних фігур поетичної мови, яка полягає у використанні запитання, що імплікує ствердну відповідь. Вони позбавлені експлікації референта, стимулюють реципієнта до роздуму та декодування думки. Наприклад: *You love me? After all that I've done?* [10, р. 255]; *How could you think it?* [10, р. 235]. Використання стилістичних експресивних засобів синтаксису мотивоване спрямованістю на створення ефекту безпосереднього запису мислення та мовлення. Вони надають висловлюванням динамічності, експресивності, емотивності, що створюють інтонації живого, схвилюваного, невимушеного усного мовлення.

Серед лексичних засобів стилістичного впливу виокремлюються **фразеологізми**, які виконують номінативну функцію – позначають предмети, ознаки, явища навколишнього світу. Фразеологічні одиниці сучасної англійської мови досить численні. Вони характеризуються значною гетерогенністю поверхневих і семантичних структур. Але, не зважаючи на цю різноманітність, фразеологічним одиницям притаманні чинники антропоцентричного фігурального наповнення з

вираженим підтекстом та імпліцитним запереченням [11, с. 173]. Яскравим прикладом цього є фразеологізми на позначення скрутних ситуацій: *in/into hot water – in or into trouble: I'm afraid this is not the first time that she's been in hot water with the committee* [12, р. 259]; *in a fix – having problems: I'm in a bit of a fix – can you pick the girls up from school?* [12, р. 91]. З вищенаведених прикладів випливає, що негация семантично закодована у стилістично нейтральних словах *hot water* та *a fix*, які за межами описаного контексту не несуть ніякого побічного значення.

Негация знаходить своє відображення у такій стилістичній фігурі як гіпербола. **Гіпербола** – це художній прийом перебільшення, яке з точки зору реальних можливостей втілення думки є сумнівним чи просто неможливим. Цей стилістичний прийом не можна співставити з простим перебільшенням ознак емоційного стану мовця [13, с. 252]. Гіпербола має експліцитне вираження у реченні: *An endless orgy of torture and rope* [10, р. 264] – *Безкінечні тортури та побиття*. Прикметник містить заперечний суфікс *-less*, що виражає негацию, але в українській мові він замінюється заперечним префіксом *без-*. Заперечувальний суфікс *-less* формує прикметники від іменників і має значення позбавлення того, на що вказує корінь [3, с. 320].

Мейозис (**літота** являє собою психологічну протилежність гіперболі, його сутність полягає у применшенні справжніх властивостей об'єкта [14, с. 122], що підвищує експресивність та емоційність висловлювання: *She's not little enough anymore to go stark staring mad in the toy department* [9, р. 222]. Найпоширенішою формою мейозиса в англійській мові є подвійна негация типу *not un-*, *not in-*, яка носить назву **літота**. Наприклад: *The general theme of our messages usually ran to excessively strong admonitions and, not infrequently, undisguised threats* [15, р. 45].

Перспективним вважаємо подальше дослідження функціонально-семантичного поля категорії негации та десемантизації мовних одиниць у комунікативних конструюваннях.

SUMMARY

STYLISTIC DEVICES OF NEGATION MANIFESTATION IN THE LANGUAGE BASED ON THE ENGLISH LITERARY MATERIAL

*S. Shwachko,
I. Nalyvaiko,
Sumy State University,
2, Rimskogo-Korsakova St., 40007, Sumy, Ukraine;*

The article deals with the notion of negation in the stylistically charged texts, dealing with the communicative intentions. Complex analysis is applied in reference to structural and semantic surfaces.

Keywords: *category of negation, explication, implication, oxymoron, litotes, meiosis, hyperbole, antithesis, phraseologies.*

РЕЗЮМЕ

СТИЛИСТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ОЯЗЫКОВЛЕНИЯ НЕГАЦИИ НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛОЯЗЫЧНОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ДИСКУРСА

*С. А. Швачко,
И. И. Наливайко,
Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина*

Статья посвящается исследованию негации в стилистически окрашенных текстах, осмыслению ее коммуникативной интенции. Осуществляется комплексный анализ структурно-семантических модусов исследуемого объекта.

Ключевые слова: *категория негации, экспликация, импликация, оксюморон, литота, мейозис, гипербола, антитеза, фразеологизм.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Golding W. *Darkness Visible* / W. Golding. – N. Y. : 1981. – 265 p.
2. Баткин Л. Автор, оказывается, не умер / Л. Баткин // *Иностранная литература* – 2002. – № 1.– С. 268–271.
3. Карашук П. М. Закономерности аффиксации в современном английском языке / П. М. Карашук. – М. : Лоск, 1995. – 500 с.
4. Арнольд И. В. *Стилистика английского языка. Общие вопросы. Стилистика современного английского языка* / И. В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 301 с.
5. McPhee M. *The Wicked Earl* / M. McPhee. – UK. : Mills & Boon, Eton House, 2007. – 297 p.
6. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 1780 p.
7. Бусел. В. Т. *Великий тлумачний словник української мови* / В. Т. Бусел. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
8. Gibbs R.W. *Products and processes in making sense of tropes // Metaphor and Thought* / R. W. Gibbs. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1993. – P. 252–276.
9. Jacobs A. *Freedom's Land* / A. Jacobs. – G. V. : Hodder, 2008. – 405 p.
10. Byron G. G. *Manfred* / G. G. Byron. – London : Boon & Mills, 2001. – 271 p.
11. Дорошенко С. І. *Загальне мовознавство : навч. посіб.* / С. І. Дорошенко. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 288 с.
12. Селиванова Е. А. *Основы лингвистической теории текста и коммуникации : [монограф. учеб. пособие]* / Е. А. Селиванова. – К. : ЦУЛ «Фитосоцицентр», 2002. – 716 с.
13. Падучева Е. В. *Отрицание // Лингвистический энциклопедический словарь* / Е. В. Падучева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – С. 354–355.
14. Паславська А. Й. *Заперечення та сфери його дії: семантика, синтактика, прагматика, просодика* : [автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філолог. наук: спец. 10.02.15] / А. Й. Паславська. – К., 2006. – 35 с.
15. Engel H. *Dead and Buried* / H. Engel. – Canada. : Penguin Books, 1991. – 426 p.
16. Ахманова О. С. *Словарь лингвистических терминов*. – 2-е изд. / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1969 – 607 с.
17. Кобякова І. К. *Поверхнева та глибинна структура текстів: типологічні аспекти*. [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2008/1\(112\)/7_Kobiak.pdf](http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2008/1(112)/7_Kobiak.pdf)

Надійшла до редакції 2 лютого 2014 р.